

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra ekonomiky

Teze diplomové práce

**Analýza finančních produktů v ČR a zhodnocení míry
závislosti jejich upotřebení českými domácnostmi na
vybraných ukazatelích**

Bc. Jakub Žižka

© 2014 ČZU v Praze

Souhrn

Tématem diplomové práce je analýza finančních produktů poskytovaných v České republice a zhodnocení míry závislosti jejich upotřebení českými domácnostmi na vybraných ukazatelích.

Cílem diplomové práce je identifikace finančních produktů nejčastěji využívaných českými domácnostmi, určení míry jejich využití a kvantitativní využití finančních produktů a vybraných finančních charakteristik na základě věkové struktury ekonomicky aktivního obyvatelstva a dalších přídatných ukazatelů.

První část práce je zaměřena na teoretické seznámení s fungováním bankovního systému a finančního trhu se zaměřením na finanční produkty. Praktická část práce je rozdělena do dvou hlavních podkapitol, z nichž jedna je zaměřena na zhodnocení míry využití vybraných úvěrových, pojistných, spořicích a investičních produktů a analyzování průměrných částek s nimi spojených. Druhá podkapitola se poté zaměřuje na kvantitativní analyzování příjmů, výdajů a celkového peněžního toku jednotlivců a finančních produktů, vedoucích k zajištění či zadlužení osob v závislosti na věkové struktuře ekonomicky aktivní části života jedince.

V závěru práce se podařilo sumarizovat zásadní poznatky zjištěné v průběhu zpracování práce a kvantifikovat finanční produkty a charakteristiky dle zvolených ukazatelů.

Klíčová slova: Finanční produkt, domácnost, trh, věková struktura, hospodaření, úvěr, pojištění, spoření, investice, rozpočet, banka, příjmy, výdaje

1 Cíl a metodika práce

1.1 Cíl práce

Cílem diplomové práce je identifikace českými domácnostmi nejčastěji využívaných finančních produktů, míry jejich využití a s tím spojené posouzení sklonu a důvodů populace k odlišným typům produktů na základě poskytnutého detailního vzorku dat od 175 klientů společnosti Partners Financial Services, a.s. V návaznosti na nejvíce využívané finanční produkty poté kvantifikace jejich využití na vybraných ukazatelích, především pak odlišné využití různých typů produktů v průběhu jedinceva ekonomicky aktivního života, charakterizovaného členěním zkoumaného souboru osob dle věkové struktury a dále ostatních přídatných nefinančních ukazatelů, majících přímý vliv na kvantitativní využití finančních produktů a charakteristik.

1.2 Metodika Práce

Diplomová práce je rozdělena do dvou primárních částí, a to na teoretickou a praktickou část, přičemž celý postup zpracování se skládá z osmi následujících kroků:

- studium teoretických předpokladů,
- zpracování teoretické rešerše,
- shromáždění a zpracování údajů zkoumaného souboru osob,
- shrnutí základních nefinančních ukazatelů,
- zhodnocení míry využití nejčastěji využívaných finančních produktů pomocí grafických a tabulkových analýz,
- kvantitativní využití finančních produktů a charakteristik na základě věkové struktury,
- kvantitativní využití finančních produktů a charakteristik na základně přídatných ukazatelů,
- syntéza zjištěných údajů celé šíře praktické části práce.

Základním úkolem teoretické části práce je studium odborné literatury zahraničních i tuzemských autorů zaměřené na finanční trh České republiky, bankovní systém a portfolio finančních produktů, poskytovaných domácnostem, potažmo jednotlivcům. Na základě nastudovaných materiálů je následně zpracována literární rešerše, kladoucí důraz především na porovnání nastudovaných materiálů jednotlivých autorů. Hlavním úkolem teoretické části je poskytnout informace zaměřené na problematiku bankovního fungování, finančního a peněžního trhu a detailní popis finančních produktů, využívaných českými domácnostmi, vedoucí k vypracování praktické části práce. Některé z vysvětlovaných souvislostí

a finančních produktů v teoretické části nejsou dále rozebírány v části praktické, a to z důvodu neodpovídajícího rozsahu diplomové práce. Literární rešerše bude tvořena jak na základě odborných bibliografických publikací, tak na základě internetového vyhledávání, oficiálních zákonů České republiky, statistických dat a ústních sdělení odpovědných osob.

Praktická část diplomové práce bude započata sběrem poskytnutých finančních i nefinančních aktuálních dat o 175 klientech finančně poradenské společnosti Partners Financial Services, a.s., následovaným utříděním dat do jednotných celků dle ukazatelů pohlaví, věku, místa bydliště, nejvyššího dosaženého vzdělání, současně provozovaného povolání, finanční rezervy, výše plateb do životního a majetkového pojištění, stavebního spoření, výše dosud nesplacených spotřebitelských úvěrů, úvěrů na bydlení apod. Jednotlivé hlavní podkapitoly praktické části práce budou doplněny dílčími shrnutími, poukazujícími na zásadní šetřené informace a syntézu jednotlivých zjištění do přehledných grafických celků.

Pro následné potřeby, nutné ke zdárnému dosažení kvantifikace využití finančních produktů na základě zvolených ukazatelů, bude třeba utřídít jednotlivé ukazatele a kvantifikovat poměr hodnot jejich jednotlivých prvků pomocí grafických analýz. Na základě poskytnutých finančních ukazatelů jednotlivých osob bude následně třeba vyhodnotit míru využití jednotlivých produktů a zvolit nejvyužívanější finanční produkty v jednotlivých kategoriích úvěrových, spořicí, investičních a pojistných produktů. Dle postupujícího vývoje práce není vyloučeno zařazení dalších přídatných finančních kategorií, pokud by jejich nezařazení bylo shledáno výrazně ovlivňujícím celistvost práce.

Pro pokračování praktické části bude nejdůležitějším faktorem zvolení vhodného věkového rozpětí v rámci zkoumaného souboru osob a následné kvantitativní srovnání využití finančních produktů na základě ekonomicky aktivního období života jednotlivce. Po srovnání kvantitativního využití finančních produktů a dalších finančních charakteristik vůči primárnímu ukazateli věkové struktury budou následně zpracovány další přídatné ukazatele, mající vliv na využití finančních produktů a charakteristik k dosažení celistvosti cíle diplomové práce.

Stěžejním úsekem teoretické části práce je vysvětlení základních charakteristik jednotlivých finančních produktů, nabízených zdejšími spotřebitelům tuzemskými bankovními institucemi, pojišťovny a podílovými fondy.

Podkladem pro praktickou část jsou data poskytnutá finančně poradenskou společností Partners Financial Services, a.s. Společnost poskytla soubor dat o 175 klientech s podmínkou nezveřejnění konkrétních jmen osob. Praktická část je rozdělena na tři podkapitoly.

V první ze tří podkapitol byla provedena analýza struktury obyvatelstva. Ze 175 osob souboru je 54% mužů a 46% žen. Z hlediska místa bydliště bydlí 53% obyvatel v obcích Středočeského kraje, 25% ve městě Kladně a 22% v Praze. Dle věkové struktury je 6% obyvatel ve věku 18 - 25 let, 46% ve věku 26 – 35 let, 33% ve věku 36 – 45 let a 14% ve věku 45 – 65 let. Z hlediska rodinného stavu je 40% obyvatel svobodných, 9% rozvedených a 51% sezdaných. 32% osob je bezdětných, 35% má jedno dítě, 28% má dvě děti a 5% obyvatel má tři a více dětí. Dalším zkoumaným ukazatelem bylo nejvyšší dosažené vzdělání. 2% osob má pouze základní vzdělání, 11,5% má střední vzdělání bez maturity, 52% střední vzdělání s maturitou, 8,5% vysokoškolské vzdělání prvního stupně a 26% vysokoškolské vzdělání druhého stupně. Dle současně vykonávaného povolání je 1% osob nezaměstnaných, 31% vykonává manuální práci, 20% administrativní práci, 12% osob je na mateřské dovolené, 17% jsou státní zaměstnanci, 6% tvoří manažeři a 13% podnikatelé. Posledním zkoumaným ukazatelem je druh bydlení. 8% osob bydlí u rodičů, 17% bydlí v nájmu, 31% osob má vlastní byt a 44% vlastní dům.

Druhá podkapitola se zabývá zjištěním míry využití jednotlivých finančních produktů. Pro tento účel bylo vybráno celkem osm typů produktů (spotřebitelský úvěr, úvěr na bydlení, majetkové pojištění, životní pojištění, jednorázové investice, podílové fondy – pravidelné investice, doplňkové penzijní spoření a stavební spoření).

V rámci úvěrových produktů byla šetřena míra využití tzv. spotřebitelských úvěrů, používaných k nákupu jakéhokoliv spotřebního zboží. Bylo zjištěno, že 19,5% všech osob má dosud nesplacený spotřebitelský úvěr, pohybující se v průměrné výši 167 000 Kč. Dále byla potvrzena domněnka relativně vysokého podílu osob, kupujících nemovitosti pomocí úvěrů na bydlení, kdy 38% všech osob zkoumaného souboru má dosud nesplacený hypoteční úvěr o průměrné výši 867 000 Kč, avšak téměř každý pátý takový dlužník nemá uzavřené životní pojištění pro případ, že by díky nahodilé události nemohl pokračovat ve splácení.

V rámci pojistných produktů má 79% osob uzavřeno životní pojištění. Tato hodnota vyvolává dojem vysoké zodpovědnosti obyvatelstva, avšak vzhledem ke skutečnosti, že tato práce neposuzuje kvalitu takto uzavřených smluv, pojistné částky nemusí být vždy odpovídající případným rizikům. 39% osob využívá pojištění majetkové, což vzhledem k obdobným výsledkům u úvěrů na bydlení svádí k úsudku, že majetkové pojištění mají uzavřené právě ti, kteří využívají úvěr na bydlení, a zbývající část populace tento produkt nevyhledává, což dle autora není právě rozumným počinem.

V podílových fonděch pravidelně investuje zhruba 35% osob a to průměrnou částku 1540 Kč, přičemž v produktu stavebního spoření, dá se říci tradičním produktu zdejšího trhu, spoří pravidelně pouze zhruba 19,5% osob souboru. Nutno poznamenat, že zkoumaný soubor osob je tvořen klienty finančně poradenské společnosti, kde je předpokládán vyšší zájem o investování díky poskytnutým radám osobního finančního poradce. Výsledek může tedy být oproti běžné populaci mírně zkreslen. Dle výsledků této práce si část peněžních prostředků v produktu doplňkového penzijního spoření pravidelně ukládá 73% osob, přičemž průměrně ukládaná částka činí 470 Kč. Tato hodnota byla autorem vyhodnocena jako velice pozitivní, jelikož ukazuje určitou snahu osob se alespoň částečně finančně zajistit pro vlastní potřeby v budoucí starobní penzi. Oblibu tohoto produktu pravděpodobně umocňuje taktéž značná podpora ze strany státu, jenž při této průměrné spořené výši dosahuje až 110 Kč pravidelného měsíčního státního příspěvku. Díky mnohaleté tradici tohoto produktu jej dle autora využívají i konzervativní obyvatelé, tzv. ze zvyku.

Třetí a zároveň neobsáhlejší podkapitola celé praktické části diplomové práce se dále zabývá kvantitativním využitím finančních produktů, příjmů, výdajů a bilance jednotlivců v závislosti na primárním ukazateli věkové struktury ekonomicky aktivního obyvatelstva a dalších, doplňujících, ukazatelů, tedy nejvyššího dosaženého vzdělání, současně vykonávaného povolání, místa bydliště a typu bydlení, počtu dětí a pohlaví osob.

Věková struktura ekonomicky aktivního obyvatelstva byla rozdělena do pěti logických úseků v rozmezí osmnáctého až šedesátého pátého roku života jedince.

Analyzování **věkové struktury** vzhledem k výši měsíčních příjmů dopadla dle předpokládaných očekávání, s tím, že nejnižší průměrné čisté měsíční příjmy byly zjištěny u nejmladší části obyvatelstva a se zvyšujícím se věkem se postupně zvyšovaly až na hodnotu o více než 10 000 Kč vyšší ve chvíli, kdy pracující odchází do starobní penze. K této skutečnosti dle názoru autora dochází především díky zvyšující se kvalifikaci pracovníka v průběhu jeho života a s tím spojenému kariéernímu růstu. S postupně se zvyšujícími příjmy

v průběhu jedincova života, dochází dle postupného šetření taktéž ke zvyšování běžných měsíčních výdajů, avšak díky výrazně pomaleji rostoucím výdajům dochází ke zvyšování průměrného peněžního toku v průběhu života, jinými slovy ke zvyšování každoměsíčních zbylých peněžních prostředků na účtech zkoumaných osob. Finanční rezerva se dle provedené grafické syntézy, zvyšuje z průměrných 5 500 Kč měsíčně na počátku pracovního života, na 12 650 Kč ve chvíli odchodu člověka do starobní penze.

V rámci zkoumání sklonu k finančnímu zajištění osob bylo zjištěno, že s blížícím se odchodem do starobního důchodu si lidé čím dál více uvědomují budoucí výpadek velké části příjmů a z toho důvodu často přistupují vyšším částkám spořených do produktu doplňkového penzijního spoření. Naopak u výše pravidelně investovaných částek v podílových fondech nebyla zjištěna žádná viditelná souvislost s přibývajícím věkem jednotlivců. Investování je samo o sobě specifickou disciplínou, která dle autora vyžaduje spíše než určitý věk investora, vyšší úroveň finanční gramotnosti a větší povědomí o finančním trhu a jeho fungování.

V případě úvěrů na bydlení byl naměřen naprosto zřejmý trend snižování dosud nesplacených úvěrů v průběhu pracovního života, když lidé do třiceti pěti let mají v průměru dosud nesplacené částky převyšující 1 000 000 Kč a postupem času se tato částka snižuje až do chvíle odchodu do starobního důchodu, kdy už dlužná částka prakticky neexistuje. V důsledku již zjištěné zvyšující se měsíční finanční bilanci populace, dochází v průběhu života taktéž ke značnému zvyšování finančních rezerv na běžných a spořicíh účtech jednotlivců, kdy u nejmladší skupiny obyvatelstva do dvaceti pěti let činí průměrná rezerva zhruba 43 000 Kč a v dalším průběhu života nabývá až čtyřnásobných hodnot.

V rámci navazujícího přídatného šetření byly zkoumány další ukazatele, u nichž byl, kromě věkové struktury, určitý předpoklad vzájemných vztahů s kvantitativním využitím finančních produktů, resp. finančních ukazatelů příjmů, výdajů a celkového peněžního toku. Mezi ukazatele, jež mají vliv na celkovou výši **měsíčních příjmů** osob, byla nalezena určitá souvislost u typu pohlaví daných osob, kde mužův průměrný měsíční příjem dosahuje zhruba o 7 200 Kč více než příjem žen. Dále pak v rámci teritoriálního šetření byly zjištěny výrazně vyšší příjmy u obyvatel Prahy (zhruba 30 400 Kč) a obcí ve Středočeském kraji, jejichž obyvatelé ve velké míře právě v Praze pracují oproti obyvatelům největšího města Středočeského kraje, Kladna, kde se průměrný měsíční příjem pohybuje zhruba na částce 22 000 Kč. Dle předpokladů dopadli taktéž nejvyšší pracovníci na manažerských a ředitelských postech, kteří společně s podnikateli tvoří nejvyšší příjmovou skupinu zkoumaného souboru osob oproti manuálně pracujícím, jejichž příjmy dosahují, kromě osob na mateřské dovolené, nejnižších hodnot. Díky kariérním předpokladům je zřejmé, že

pracovníci na nejvyšších postech firem mají taktéž nejvyšší příjmy, což je však mnohdy vykompenzováno výrazně vyšší intenzitou práce a délkou pracovní doby.

V rámci zjišťování ukazatelů, majících vliv na celkovou výši průměrných **měsíčních výdajů** obyvatelstva byla zjištěna souvislost s typem bydlení a počtem potomků. Nejnižší výše měsíčních výdajů byla zjištěna u bezdětných osob, žijících tzv. pod jednou střechou s rodiči, jejichž měsíční výdaje zpravidla nepřesahují částku 11 500 Kč. Na opačné straně jsou osoby, bydlící ve vlastním bytě, resp. domě, a lidé, mající dvě a případně více dětí, zatížení téměř dvojnásobnou výší výdajů ve výši téměř 22 000 Kč.

Ukazatelem, majícím značný vliv na způsob a využití finančních produktů bylo zjištěno **nejvyšší dosažené vzdělání osob**. V rámci zkoumaného souboru byly osoby rozděleny do pěti tříd vzdělání od základního po vysokoškolské vzdělání druhého a vyššího stupně. Významným zjištěným faktem je nulový vztah lidí se základním a středoškolským vzděláním bez maturity, k pravidelnému investování, potažmo ke tvorbě jakékoliv finanční rezervy, oproti vysokoškolsky vzdělaným osobám, které měsíčně investují téměř 2 000 Kč do podílových fondů pro budoucí potřeby a dosahující finančních rezerv v průměrné výši téměř 200 000 Kč. Dle autora názoru souvisí úroveň dosaženého vzdělání osob taktéž s tzv. finanční gramotností, která se jistě výrazně podílí na celkovém finančním uvažování obyvatelstva, představovaném těmito výsledky.

Dle autora bude nadále růst míra využití investičních produktů. Jednak proto, že starší a konzervativní generace bude nahrazena mladší generací, která již tolik nelpí na státem garantovaných produktech a zejména také díky trendu přibližování ČR západním zemím, kde investování do podílových fondů je zcela standardním prostředkem pro zabezpečení na stáří.

V oblasti pojistných produktů autor nepředpokládá výrazné změny. Již v současné době je míra využití životního pojištění poměrně vysoká, autor předpokládá stagnaci, nicméně v souvislosti se snahami o zvýšení finanční gramotnosti obyvatel v ČR se dá předpokládat zvýšení kvality uzavíraných smluv životního pojištění.

V rámci úvěrových produktů bude jejich využití českými domácnostmi nadále podléhat především konkrétní situaci na trhu s úvěrovými produkty, především pak vývoji úrokových sazeb, které jsou v současné době na svém prozatímním historickém minimu. Z tohoto důvodu lze v blízké budoucnosti nadále očekávat mírný růst využití úvěrových produktů, nicméně vývoj v delším časovém horizontu lze jen složitě předpovídat. Podíváme-li se na trend v západních zemích, není však důvod očekávat pokles či stagnaci v této oblasti.

2 Seznam použitých zdrojů

ČERNOHORSKÝ, Jan, TEPLÝ, Petr. *Základy financí*. 1. vyd., Praha: GRADA Publishing, a.s., 2011. 304 s. ISBN 978-80-247-3669-3.

DVOŘÁK, Petr. *Komerční bankovníctví pro bankéře a klienty*. 2. vyd., Praha: Linde Praha, a.s., 2001. 470 s. ISBN 80-7201-310-6.

MELICHER, Ronald, NORTON, Edgar. *Finance*. 1. vyd., Hoboken: Wiley, 2007. 571 s. ISBN 0-470-00720-6.

PŮLPÁNOVÁ, Stanislava. *Komerční bankovníctví v České republice*. 1. vyd., Praha: Oeconomica, 2007. 338 s. ISBN 978-80-245-1180-1.

GRAHAM, Benjamin. *Inteligentní investor*. 1. vyd., Praha: Grada Publishing, 2008. 504 s. ISBN 978-80-247-1792-0.

DUCHÁČKOVÁ, Eva. *Pojistné trhy*. 1. vyd., Praha: Professional Publishing, 2012. 252 s. ISBN 978-80-7431-078-2.

KALINOVÁ, Miluše, KOTOUČOVÁ, Jiřina, KŘÍŽ, Radim, SPIRIT, Michal, ŠVARC, Zbyněk. *Právní základy finančních služeb*. 1. vyd., Praha: Bankovní institut vysoká škola, a.s., 2002. 364 s. ISBN 80-7265-051-3.

Zákon o České národní bance (Zákon č. 6/1993 Sb.). Dostupné on-line na http://www.cnb.cz/cs/legislativa/zakony/download/zakon_o_cnb.pdf [cit. 2014-11-20].

Zákon o bankách (Zákon č. 21/1992 Sb.). Dostupné on-line na <http://portal.gov.cz/app/zakony/zakon.jsp?page=0&nr=21~2F1992&rpp=15#seznam> [cit. 2014-11-25].

ONLINE ETYMOLOGY DICTIONARY. [online]. [16.9.2014]. Dostupné z WWW: http://www.etymonline.com/index.php?term=finance&allowed_in_frame=0 [cit. 2014-9-16]